

گفتار فلسفی

معاد

از نظر

روح و جسم

بخش اول

تهران ۱۳۷۷

به نام خدا

مقدمه

کتابی که اکنون به عنوان گفتار فلسفی درباره معاد از نظر روح و جسم تقدیم خوانندگان عزیز می شود شامل قسمتی از سخنرانیهای خطیب نامی معاصر و دانشمند معظم جناب آقای محمدتقی فلسفی واعظ مشهور می باشد، که در سه مجلد تنظیم شده است. بخش اول آن، که کتاب حاضر است، مشتمل بر ده فصل می باشد.

کسانی که به بیانات شیوا و رسای معظم له آشنائی دارند می دانند که این گوینده توانا مطالب علمی و مشکل را با بیانی ساده و نافذ و قابل فهم عموم ایراد نموده و هرکس به فراخور ذوق خود از هر طبقه و مرتبه ای که باشد از آن استفاده می کند.

معاد که موضوع بحث این کتاب است، از مسائل مهمی است که در مکتب پیامبران به آن توجه خاص شده و از اصول اساسی دین محسوب می شود. مخصوصاً در قرآن شریف، آیات بسیاری در این باره آمده و در اخبار و روایات اسلامی نیز موضوع معاد و حیات پس از مرگ، مورد توجه و تأکید قرار گرفته است.

معاد ضامن اجرای احکام انبیاست. پاداش و کیفری که در مکتب انبیاء در مورد روز جزا آمده است، محرک بزرگ دینداران در انجام وظایف دینی و

الهی است.

در گفتارهای این کتاب، از آیات و احادیث مربوطه، با اسلوب تازه‌ای، ضمن بحث‌های متنوع استفاده شده است. همچنین پاره‌ای از مسائل مربوط به معاد از نظر دینی مورد بحث قرار گرفته و شواهدی از سخنان دانشمندان جهان آورده شده است.

دفتر نشر فرهنگ اسلامی، پس از کسب موافقت معظم له، به منظور آشنایی بیشتر عموم مردم با مبانی اسلام، با تأییدات خداوند متعال تصمیم به چاپ مجموعه آثار ایشان گرفت تا پس از چاپ، با بهای مناسب در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد.

پاییز ۱۳۷۷
دفتر نشر فرهنگ اسلامی

گفتار فلسفی

این مجموعه از دانشمند معظم جناب آقای
فلسفی واعظ شهیر است که قسمتی از مطالب آن
را ضمن سخنرانی‌های خود ایراد فرموده و بعداً با
توضیح بیشتری به رشته تحریر درآورده‌اند.

۱۴۱۹-۱۳۷۷

فهرست مندوجات

۱. مکتب پیامبران و معاد ۱۳۵

اسلام و روز جزاء، تأثیر مکاتب در اندیشه پیروان، مقایسه مکتب مادی و اسلام، آفرینش و اندازه گیری حکیمانه، نارسائی فکر بشر، انسان در مکتب مادی و اسلام، بشر موجود دو بعدی، آفرینش بر وفق حکمت، مسؤولیت در پیشگاه الهی، ناآگاهان غافل، مرگ و آغاز حیات نوین، تفاوت اندیشه مادی و الهی، قبول یار د عالم آخرت، زیربنای ادیان الهی، راه ایمان به خدا، بداهت وجود آفریدگار، راه ایمان به روز جزاء، قیام قیامت و اخبار پیامبران، متقیان و یقین بعالم آخرت، ایمان و گزینش آخرت بر دنیا، روشن بینان پاکدل، پیامبر گرامی و یکی از پاکدلان، بینش پیروان الهی، غرائز و ارضاء آنها، غریزه حب حیات، انسان و آرزوی خلود، تمایل خلود و حیات اخروی، عاطفه زندگی ابدی، حب بقاء، احساس حیات جاودان، کیفر ستمکاران، آرامش وجدان، در انتظار روز جزاء، خدا و مراقبت ظالم، گروه التقاطی، شرک در عبادت، الهیون منکر معاد، آزادگان و پذیرش اسلام، تعصبات قومی و نفی معاد، سخن بی دلیل، تصور باطل و پاسخ آن، خداوند حیات بخش در دنیا و آخرت، تکذیب معاد و شهوات غیر مشروع، معاد یا وعده قطعی خدا، آغاز حیات نوین پس از مرگ، پاداش و کیفر آخرت، رابطه امروز و فردا، جمع بین مادیات و معنویات، منشأ تحرک در امور دنیوی و اخروی، گناه و سقوط و تباهی، دنیای مادی و بردگی اقتصادی، اخلاق از دیدگاه سودجویی، تکامل ابزار بجای تکامل انسان، جهان متمدن و مادی گرایی، خشم جوانان آگاه از وضع موجود، نادیده گرفتن معنویات، دوران جوانی و تنزه طلبی، بشر امروز و امور مادی، ناموزونی جسم و جان، سرپیچی از آئین

خلقت، افراد از خودبیگانه، تفاوت ریا و از خودبیگانگی، جهانی از خودبیگانه، زیست حیوانی.

۲. ایمان به معاد و احساس مسئولیت ۲۷-۲۳

بشر و اندیشه کمال مطلق، مادیون و جهان بینی یک بعدی، مکتب پیامبران و ایمان به مبدأ و معاد، تشبه به کامل مطلق، مردم و ایام زندگی، مرگ از زندگی بهتر، یاد خدا و آرامش ضمیر، ایمان و تسخیر غرائز، آخرت و حیات جاودان، ایمان به معاد و احساس مسئولیت، بدینی به زندگانی دنیا، تشویش غیرقابل درمان، نفی معاد و یهودگی دنیا، مادی‌گری و سودجویی، نیل به تعالی در پرتو ایمان، انسان بصیر و آینده‌نگری، بهره‌برداری از فرصت، دنیا و ناملائمات، گروهی که دنیا در نظرشان بیهوده است، مکررات خسته کننده، مرگ یا ولادت دوم، خود ساختن و رستگاری، حشر کوردلان در قیامت، آزادی بشر در خودسازی، شکرگزاری یا کفران نعمت، دنیا از دیدگاه پیامبران، آینده‌نگری، غلفت و بی‌فکری، مجاهده در راه احیاء انسانیت، آگاهان وظیفه‌شناس، زندگی با هدف و نیل به کمال، عمر زیانبار، شکنجه روحی و خودکشی، پندار باطل، معیار خوشبختی در آخرت، مراقبت باری تعالی، تبیین هدف زندگی، اندازه‌گیری غرائز، طغیان غرائز و خودفراموشی، امیال اجتماعی و تکامل، خودپرستی و جنایت، عامل فساد و تباهی، مشکل بزرگ اجتماعی، وسائل اجراء قوانین، مجازات بزهکاران، کشورهای پیشرفته و جرائم هولناک، بی‌ایمانی و جنایت، عجز زمامداران از بسط معنویات، انسانیت فراموش شده، انبیاء و پرورش مکارم اخلاق، ایمان و امنیت اجتماعی، مقصود از ایمان بخدا، مقصود از ایمان به روز جزاء، گناهکاران و نامه اعمال، حسابرسی براساس عدل، وظیفه‌شناسی پاکان، حیاء مخلوق از خالق، تزکیه نفس و سعادت ابدی، اجتناب از ستم، حیات مادی و قبول مسئولیت، گرایش به ارزشهای انسانی، پیامبران و انسان‌سازی، واپس زدن تمایلات ناروا، اعلاء حق و پاداش الهی، عشق به شهادت، مرگ در راه خدا، سخنان حمزه عم پیامبر، یقین به قیامت و فداکاری، فطرت آدمی و کرائم اخلاق، ارزش فضیلت دوستی.

۳. پیرامون فرشتگان..... ۷۵-۱۱۰

سه روز مهم در حیات بشر، کلام حضرت رضا(ع)، سخنان حضرت مسیح و یحیی، اولین منزل آخرت، آخرین منزل دنیا، غفلت از مرگ، یقین مشابه شک، اقتضاء حکمت و مصلحت، پیش‌گیری از سقوط اخلاقی، یاد مرگ و اصلاح درون، کنار رفتن پرده غیب، مشاهدات محتضر با ایمان، دیدن فرشتگان، فرشته در مکتب پیامبران، وظیفه‌شناسی فرشتگان، اوصاف فرشتگان، انبیاء و فرشته وحی، فرشتگان و مأموریت‌های الهی، اداره نظم جهان، وسائط الهی در تدبیر امور، حاملین عرش خدا، مأمورین باد و باران، مبانی عرش، استیلاء خدا بر عرش، مقام معلوم فرشتگان، تأویل فاقد ارزش، درک و آگاهی فرشتگان، دین و مسائل فوق عقل، مویداتی بر وجود فرشتگان، غایت‌بینی عوامل حیاتی، دستگاه شیرسازی پستان، همبستگی تفسیر ناشدنی، خصائص طبیعی سلولها فرشتگان حافظ نظم، و٪ظیاف سلولها در بدن، صفات اختصاصی سلولها هدایت تکوینی سلولها، پاسخ موسی بفرعون، تنظیری برای ساختمان بدن، تفاوت مواد و تعداد سلولها، همکاریهای عضوی، هدایت تکوینی سلولها، موازنهٔ موالید در سطح جهان، سلول جنسی دختر و پسر، منشأ توارث موالید، فرشتگان یا وسائط الهی، نارسائی عقل بشر، مالک واقعی مرگ و حیات، فرشتهٔ مرگ و مأموریت الهی، مرگ و بازگشت بسوی خدا، پاسخ علی(ع) به یکی از زنادقه، فرشتگان رحمت و نقمت، دو عالم از هم جدا و متغایر، عالم خواب و عالم بیداری، اولین نشانهٔ بیداری، معنی علاقه به لقاء خدا، دنیا برای خود ساختن، آخرین لحظهٔ زندگی دنیا، فرصتی که از دست رفته بود، محتضر و مشاهدهٔ فرشتگان، قبض روح جنین، محتضر و فشار روحی، قبول توبهٔ گناهکاران، اصلاح اندیشه و عمل، پاکی ضمیر و مصونیت از گناه، ندامت از گناه و نیل سعادت، توبهٔ واقعی قبل از مرگ.

۴. روح خدا و حیات جاودان ۱۱۱-۱۴۸

وضع آدمیان بعد از مرگ، نظر فلاسفه مادی، نظر روحیون، سخنی از کرسی موريسن،

جرقه‌ای خاموش ناشدنی، گروهی که روح را باقی نمی‌داند، تعالی روان و بقاء روح، انسان موجود دو بعدی، دو شأن بهم آمیخته، روح یا حقیقت ناشناخته، دنیای امروز و روح بشر، مسئله پیچیده و حل نشده، وحی الهی و سخن پیامبران، روح یا معیار انسانیت، معانی روح، معانی نفس، تحویل گرفتن روح مختصر، سخنانی بین فرشته و متوفی، روح خدا و سجده فرشتگان، روح گزیده و برتر، صفات موجود زنده، قدرت و نیروی حیات، تصور نادرست مادیون، ادعای خویشاوندی انسان و میمون، روح اختصاصی انسان، انتساب روح، بخدا، امواج نادیدنی، شباهت روح و نور، سخنان امام صادق (ع) بازندیق، معنی روح خدا، مایه کرامت بشر، برتری روح انسان، لیاقت برای کمال مطلق، انسان موجود دو بعدی، حالات روح و بدن، خطاب پیامبر (ص) به کشته‌های بدر، پیامبران الهی و بقاء روح، مرگ آغاز زندگی است، مکتب انبیاء و سعادت بی‌پایان، مقایسه مغز الکترونی و موجود زنده، حیات در نظر مادیون، تئوری از دکتر ارانی، نفی اصالت روح، تصویری باطل و سخنی خلاف واقع، قرون گذشته و نظریه‌های غیرواقعی، عناصر چهارگانه، سخن ناسنجیده دکتر ارانی، تردید راسل در نفی روح، رعایت ادب در گفتار، دکتر ارانی و گروه گرانی، تحقیر روحیون و تکریم مادیون، پرسشی از دکتر ارانی، نظریه‌ای کهن در پیدایش ذیروح، تعادل عناصر چهارگانه، نظریه ابوالحسین بصری، پندار نادرست دکتر ارانی، پیشرفت علم و نظریه روحیون، فلاسفه الهی و نظریه روح، روحیون و دلایل تجربی، رؤیا و ارتباط با ارواح، رؤیا و منطق مادی، رؤیا و روانکاوی، رؤیا و تمایلات اقناع نشده، رؤیا و نظریه فروید، رؤیا و ضمیر باطن، ابن سیرین و روانکاوی، رؤیا و آینده مجهول، کشف واقعیت پنهان، روایاتی رازگشا، امام صادق (ع) و ابن ابی العوجاء.

۵. مرگ و آغاز زندگی آخرت ۱۴۹-۱۷۹

مرگ یا آغاز حیات اخروی، قضاء اجتناب‌ناپذیر، تلاش بشر برای شناخت مرگ، آیا مرگ امر عدمی است؟، پاسخ به ثنویه، شبهه دوگانه پرستان، عدم ذاتی و مستلزم عدم، بدیها از نوع عدمند، مرگ امر وجودی است، قانون مرگ یا سنت حکیمانه، نوسازی

اعضاء جامعه، درخواست خلاف مصلحت، نعمت مرگ در کنار حیات، آثار بیداری و خواب، مقایسه مرگ با خواب، همانندی مرگ و خواب، مرگ یا تقدیر الهی، آثار حیات و مرگ، مرگ آفریده خالق، مالک مرگ و حیات، نتیجه بحث، تذکری لازم و بموقع، حاکمیت یک امر عدمی، عمل حکیمانه مرگ، نظامی احسن و اتقن، شدائد سنگین مرگ، راه یافتن بعالم غیب، ثبت امواج مغزی، پیامهای الکتریکی از نواحی سر، امواج مغز در مواقع هیجان، شدت فشار در حال احتضار، سخنی از علی علیه السلام، تأثیر جهان بینی در اخلاق و اعمال، تأمین سعادت ابدی، انسان و حیات جاودان، تخلق به ملکات انسانی، معنی آمادگی برای مرگ، بشر و گریز از مرگ، حالت احتضار و تیرگی عقل، مرگ در نظر افراد با ایمان، نیل به ثواب یا عقاب، زندان مؤمن و بهشت کافر، ترس بر اثر جهل، محیط مجهول و خطر حوادث، منشأ ترس از مرگ، تفاوت ترس مؤمن و کافر، آگاهی از سرنوشت، مؤمنین گناهکار، توصیف علی (ع) از مرگ، ندامت بی اثر، لحظات مرگ و توجه به رحمت حق، امید به فضل الهی، لحظه مرگ و کلمه توحید.

ع. نقد عمر و بازار دنیا - محاسبه نفس و احیاء انسانیت ۱۸۱-۲۱۹

استفاده از تشبیه و مثل، بازار دنیا و نقد عمر، معاملات سودآور یا زیان بخش، متاع سعادت و شقاوت، تجارتی بدون زیان و زوال، دلالت متاع ایمان، آرزوی دراز یا دام شیطان، سنجش عمر بر مقیاس ایام، اندازه گیری با تعداد تنفس، ترازنامه نهائی یا معیار سود و زیان، مقایسه نقد عمر و سرمایه شرکت، حقیقت سعادت و شقاوت، یوسف و درخواست حسن ختام، پرسش علی (ع) و پاسخ پیامبر (ص)، بی اعتنائی به حقوق مردم، آگاهی در پایان زندگی، وصیت به حق، عدالت، لحظه مرگ و آگاهی از اعمال، محتضر و مشاهدۀ نامه عمل، فاصله آدمی با بهشت یا دوزخ، سخنان ابی در در مرگ فرزند، درخواست ناشدنی، معاملات شخصیت ساز، رسیدگی به حسابهای مالی، رسیدگی به حساب نفس، وصایای پیامبر (ص) به ابوذر، محاسبه سودبخش، حساب رسی روزانه، صبح و شام در یاد خدا، محاسبه نفس و پیشگیری از ذلت، رهایی

از حساب قیامت، از جمله تفاوت‌های انسان و حیوان، انسان آفریده دو بعدی، آزادی یا سرمایه‌گراقتدر، واپس زدن غریزه و حفظ عفت، فرمان‌روایی بر کره زمین، انسان و عمران کره خاکی، انسان و حق‌گزینش، برتر از فرشته یا پست‌تر از حیوان، وجودی آمیخته از عقل و شهوت، آدمی و آزادی انتخاب، عقل خفته و هوای بیدار، عقل اسیر و هوای فرمان‌روا، تعالیم الهی و احیای انسانیت، آبادی زمین در عصر کشاورزی، آبادی زمین در تمدن صنعتی، بشر و عمران کره خاکی، انسان ناشناخته و مجهول، شناخت نسبی بعد حیوانی، آیا تعقل، یک امر مادی است؟، انسان و حیات بعد از مرگ، خودسازی در پرتو اسلام، مأموریت پیامبران الهی، محیط جنگل و حکومت زور، انحطاط اخلاق در عصر صنعت، جهان امروز و مسابقه تسلیحاتی، موشکها و کلاهک اتمی، تلاش در راه انسانیت، استفاده از رهبری عقل، شناخت راه و بیراهه، نتیجه پیروی از عقل، روش انسانهای واقعی، انسان عاقل در نظر امام، روش اکثریت در تمدن صنعتی، پنداری نادرست و تصویری باطل، بازده ایمان و علم، نتیجه بحث.

۷. اسلام و تعدیل احترام موتی ۲۲۱-۲۵۵

به خاک سپردن مردگان، آموختن دفن از کلاغ، سوزاندن جسد موتی، مجوسیان و اجساد مردگان، سوزاندن اجساد، پیامبر الهی و دفن مردگان، مجوس و عرب جاهلیت، رضای الهی و دفن مردگان، تزیین مردگان به طلا و جواهر، اجساد فراعنه مصر، فرعون موسی در سرداب، انتقال جسد به موزه، عمل ناروا و ممنوع، تحدید احترام متوفی، تسریع در تجهیز موتی، غسل و کفن متوفی، تشییع جنازه، زیاده‌روی در احترام موتی غسل مس میت، تقلیل تماس با اجساد موتی، کارهایی برخلاف اصول بهداشت، ایجاد مشکل قانونی، نجوای مسلمین با رسول اکرم، نجوای گناه‌آلود منافقین، عمل متمکنین خودخواه، نجوی در موارد ضروری، دستور پرداخت صدقه، تکریم موتی و بازماندگان، مایه آگاهی و بصیرت، عمل برخلاف فضیلت، رعایت احترام انسان، قبر از نظر رحمت و عذاب، عذاب نامشهود قبر، ازس عمل متفن، توضیحی پیرامون حدیث، پرسش و پاسخ، تمرین اتقان عمل، سعدبن معاذ و فشار قبر، کفاره عمل ناروا،

پاداش مؤمنین در قبر، کیفر افراد بی‌ایمان، پیرامون سؤال قبر، سؤال قبر از مؤمن و کافر خالص، سخنان امام باقر (ع) با زرارہ، تذکر امام درباره چند گروه، مستضعفان کوتاه فکر، آنانکه نه مؤمنند نه کافر، اسیران محیط فاسد، لزوم مهاجرت از منطقه شرک، مستضعفین معذور، موحدین دین ناشناس، اصحاب اعراف، شناخت قبر، سخنی از علامه مجلسی، سخنی از حکیم الهی فیض کاشانی، هستی را یک بعدی نگریستن، واقعیتهای غیر قابل سنجش، ورطه‌های فکری عبور ناشدنی، مرگ و جدا شدن روح از جسم، فشار مادی و محسوس، فشار معنوی و نامحسوس، مضیقه‌های مشهود و نامشهود، مقصود از فشار قبر.

۸. عالم برزخ و بطلان تناسخ ۲۵۷-۲۸۶

برزخ یا عالم بعد از مرگ، ثواب و عقاب برزخی، پاداش شهیدان، ارواح مؤمنین و بهشت برزخی، عذاب پیش از قیامت، عذاب فرعونیان در قیامت، دانشمندان و بطلان تناسخ، تناسخ و برگشت به دنیا، راه خدا یان و راه نیاکان، نیل به کمال مطلق، سقوط و شقاوت نهائی، گروه‌های متوسط و بازگشت به دنیا، صورت انسان یا حیوان، تناسخ از نظر مکتب اسلام، پنداری باطل و ناشدنی، روح انسان در نبات و حیوان، تغییر شکل بر معیار اخلاق، انسان‌های درنده‌خو، حشر به صورت حیوان، پنداری برخلاف تعالیم پیامبران، کفر به خدا و تکذیب قیامت، انحراف از راه روشن دین، قیامت در نظر اصحاب تناسخ، دونظریه در آفرینش روح، خلق روح پیش از جسد، سخنی از شیخ صدوق، آفرینش روح با جسم، روح انسان یا مخلوقی دیگر، سؤال زندگی و پاسخ امام، استفاده از سخن امام، کلامی از صدر المتألهین، بیانی در بطلان تناسخ، روح و حوادث زندگی، بطلان تناسخ از نظر دین و علم، مؤمن و نعمت‌های برزخی، مشرک و عذاب برزخی، دوست آدمی در زندگی و مرگ، مصاحب متوفی در قبر، افکار عمومی و سنجش عمل، اولین عنوان در نامه عمل، گفته‌های مردم بی‌غرض، شاهد درست‌کاری، پایان‌دار تکلیف، تفاوت عالم برزخ و قیامت، برزخ و افزایش نعمت و نعمت، کمک به ازدواج نسل جوان، بنیان‌گزاران سیره خوب، پایه‌گذاری سنت بد،

اجر صدقات جاریه، متوفی و پاداش مستمر، صدقه برای درگذشتگان، والدین و فرزندان صالح، حضرت مسیح و وحی الهی، بهره متوفی در عالم برزخ، وصیت پیش از مرگ، تو خود وصی خویش باش.

۹. غیب مطلق و غیب نسبی - ارتباط با ارواح ۲۸۷-۳۲۱

زیربنای ادیان آسمانی، واقعیت‌های نامحسوس، غیب مطلق دین، نارسایی عقل بشر، غیب نسبی دین، آرزوی مؤمن در برزخ، ثروت‌اندوزان در برزخ، غیب قیامت برای برزخیان، ندای بهشتیان به دوزخیان، ناآگاهی مردم از فردای خود، نشاط و شادی بر اثر بی خبری، تمنای علم غیب، توقع نابجا، علم اختصاصی خداوند، آگاهی از غیب به اجازه الهی، رؤیاهای صادقه و ارائه غیب، کم‌آبی مکه و حفر چاه، چاه زمزم و جوش آب، قبیله جرهم و مسدود نمودن زمزم، رؤیای الهام بخش، شناخت نقطه مجهول، عبدالمطلب و رؤیایی پرمعنی، بشارت به میلاد پیامبر، یک رؤیا و چند خبر غیبی، رؤیای صادقه یا الهام الهی، کلام الهی در عالم رؤیا، علاقه بشر به مغیبات، مدعیان غیب‌گو، زیان جادوگری و نظایر آن، پرسش از امام صادق (ع)، کفر به کتب آسمانی، تصدیق غیب‌گو یا تکذیب قرآن، ستاره‌شناسی برای غیب‌گویی، فریبکاران و اغفال مردم، مرگ و شهود عالم برزخ، علی (ع) در وادی السلام، گفت‌وگو با درگذشتگان، گفته پیامبر به سلمان، سلمان در گورستان، گفت‌وگوی روح با سلمان، سخنان سلمان در لحظات آخر زندگی، شایعه احضار روح، انجمن ارتباط با روح، تالار احضار روح، حضور روح سعدی، سعدی و شعر عربی، قهر کردن روح سعدی، فالگیری و غیب‌گویی، رؤیاهای صادقه، مکتب مادی و چهار اصل، رؤیایی واقعی و نمونه، گفت‌وگوی پدر و پسر، انگشتی که مفقود شد، مجهولی که پس از مرگ معلوم شد، تعیین طلب و طلبکار، نارسایی منطق مادیون، ارتباط با روح در عالم رؤیا، خوابی را که امام تعبیر نمود، عالم برزخ و غیب نسبی صفات انسان عاقل، قرآن و نصایح انسان‌ها اولیای دین و تذکرات پدران، سخنی از رسول‌گرامی (ص)، سخنی از علی علیه السلام.

پایان دنیا پیش از قیامت، انقراض عالم یا تحول بنیادی، ازلی و ابدی بالذات، گذشته و آینده بی‌نهایت، آغاز و انجام آفریده‌ها، آفریدگار بی‌آغاز و انجام، نظریه باطل درباره کیهان، سخن پیامبران و دانش امروز معنی ازلی و ابدی، بی‌نهایت درعالم تصور، عمر تقریبی اجرام کیهانی، وزن خورشید، عمر گذشته و آینده خورشید، نظریه‌ها در پیدایش اجسام، نظریه قدم کیهان، نظریه دهریون، قدم صانع و مصنوع، دانشمندان امروز و گفته پیامبران، پیامبران و حدوث ماده، ماده ازلی نیست، ماده پدید است، نظریه قدم حرکات سماوی، روزگاری که انسان نامی نداشت، پیدایش انسان در زمان، آفرینش انسان از لجن متعفن، حدوث نطفه و انسان، عمل زمین و مواد مذاب، حرارت زمین در آغاز، دریاها معلق در هوا، کیهان پدیده موقت، پایان عمر منظومه شمسی، آفتاب، تیره و به هم پیچیده می‌شود، منشأ انرژی آفتاب جرم خورشید، پیری ستارگان، پایان عمر کوه‌ها و دریاها، افزایش تشعشع خورشید، غلبان آب دریاها، نظریه امروز برخلاف دیروز، بیان نظریه‌ها به منظور تقریب ذهن، سکوت قرآن از چگونگی مرگ آفتاب، انقراض ناگهانی عالم، نظریه‌ای درباره اجسام کیهانی، دانشمندان امروز و آگاهی نسبی، اقسام نظریه‌های علمی، خورشید و نظریه لاپلاس، دلیل لاپلاس بر نظریه خود، پرسش و پاسخ دو منجم، نظریه منجم انگلیسی، سخنی از پیر روسو، فرضیات فاقد مرجع، علم آفریدگار به آفریده‌های خود، ناآگاهی بشر از چگونگی خلقت، بی‌خبری در آفرینش انسان و جهان، نه انسان‌ها می‌دانند و نه ابلیس‌ها، آینده زمین و ناآگاهی بشر، نتیجه مجموع بحث، تفسیر آیات بر وفق پندار، محاسبه احتمالی در عمر آفتاب، مرگ دفعی خورشید، سخنی از امام صادق (ع).

گفتار فلسفی

معاد

از نظر

روح و جسم

بخش دوم

تهران ۱۳۷۷

به نام خدا

مقدمه

کتابی که اکنون به عنوان گفتار فلسفی درباره معاد از نظر روح و جسم تقدیم خوانندگان عزیز می شود شامل قسمتی از سخنرانیهای خطیب نامی معاصر و دانشمند معظم جناب آقای محمدتقی فلسفی واعظ مشهور می باشد، که در سه مجلد تنظیم شده است. بخش دوم آن، که کتاب حاضر است، مشتمل بر ده فصل می باشد.

کسانی که به بیانات شیوا و رسای معظم له آشنائی دارند می دانند که این گوینده توانا مطالب علمی و مشکل را با بیانی ساده و نافذ و قابل فهم عموم ایراد نموده و هرکس به فراخور ذوق خود از هر طبقه و مرتبه ای که باشد از آن استفاده می کند.

معاد که موضوع بحث این کتاب است، از مسائل مهمی است که در مکتب پیامبران به آن توجه خاص شده و از اصول اساسی دین محسوب می شود. مخصوصاً در قرآن شریف، آیات بسیاری در این باره آمده و در اخبار و روایات اسلامی نیز موضوع معاد و حیات پس از مرگ، مورد توجه و تأکید قرار گرفته است.

معاد ضامن اجرای احکام انبیاست. پاداش و کیفری که در مکتب انبیاء در مورد روز جزا آمده است، محرک بزرگ دینداران در انجام وظایف دینی و

الهی است.

در گفتارهای این کتاب، از آیات و احادیث مربوطه، با اسلوب تازه‌ای، ضمن بحث‌های متنوع استفاده شده است. همچنین پاره‌ای از مسائل مربوط به معاد از نظر دینی مورد بحث قرار گرفته و شواهدی از سخنان دانشمندان جهان آورده شده است.

دفتر نشر فرهنگ اسلامی، پس از کسب موافقت معظم له، به منظور آشنایی بیشتر عموم مردم با مبانی اسلام، با تأییدات خداوند متعال تصمیم به چاپ مجموعه آثار ایشان گرفت تا پس از چاپ، با بهای مناسب در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد.

پاییز ۱۳۷۷
دفتر نشر فرهنگ اسلامی

فهرست مندرجات

۱۱. پایان عمر دنیا ۱۳۶

کیهان و آغاز و انجام آن، عمر آسمانها و زمین، اجل حتمی و غیر حتمی بشر، سرنوشت اجتناب ناپذیر، مرگ طبیعی و مرگ اخترامی، انقراض نوع، اجل امت‌ها، مقایسه، مرگ انسان و کیهان، عمر گذشته و آینده خورشید، تغییر تشعشع خورشید، درجه حرارت زمین در آینده، انقراض جهان و پایان نسل بشر، انفجار ستاره در فضا، اختلال نظام کیهان، فرو ریختن ستارگان، انفجارهای عظیم کیهانی، نظریه‌هایی پیرامون انفجار، فعل و انفعالات حرارتی، اراده الهی و آفرینش، عالم و مسائل و اسباب، قدرت بی‌نهایت الهی، عامل مرگ در انقراض عالم، صدای مهیب و کوبنده، صحنه ناگهانی، هلاک امم گذشته، مرگ قوم ستمکار، قوم صالح و صحنه جبریل، صدای انفجار بمب، دانشمندان و امواج صوتی، بشر و امواج شنیدنی، حدود شنوایی انسان، قدرت شنوایی حیوان، امواج صوتی و موجودات زنده، اثر اشعه ماوراء صوت، صحنه مرگبار و انقراض جهان، صحنه دوم در روز حشر، دمیدن در صور، مولد امواج صوت، اسرافیل و نفخه ویرانگر، بهم ریختن کوه‌ها و ساختمان‌ها، فرمان تکوین خداوند، پیشرفت علم و تقرب اذهان، آزمایشگاه‌های ماوراء صوت، نیروی برق و پخش امواج صوتی، صور اسرافیل چیست؟ صور شاخی است از نور، مجاری صور به عدد ارواح، نور و پخش امواج صوتی، تفاوت مرگ موحد و مشرک، مطلبی ناشناخته و مجهول، نظریه انفجار خورشید، احتمالی بدون دلیل، نارسایی دانش بشر، هلاک سماواتیان و ارضیان، صحنه شدید و لرزنده، روز سخت و طاقت‌فرسا.

۱۲. حیات اخروی و نظام نوین..... ۳۷-۷۲

پیش از نفخه مرگبار، روز خوف و هراس، زلزله وحشت‌زا و عظیم، نرس و پیری زودرس، نفخه انقراض عالم، نفخه حیات بخش، فاصله مابین دو نفخه، نفخه صور و دو اثر متضاد، ناآگاهی ما از حقیقت صور، کلمه الهی یا فرمان حیات، نوسازی جهان، کوته‌فکران و پندار باطل، تفاوت قوانین دنیا و آخرت، شکم زمین و شکم مادر، واحد اصلی موجود زنده، طینت یا عنصر ناپایدار، شبهاتی پیرامون طبیعت، جزء اصلی انسان، حقیقت ناشناخته، وراثت‌های دوردست، واقعیت تحول ناپذیر، بیرون آمدن مرده از شکم خاک، قرآن و تنظیر قیامت، ریزش باران حیات، بشر و تحولات طبیعی، آخرت و حسادت جاودان، حیات و مرگ متناوب، آخرت و حیات مطلق، سخن گفتن زمین، حیات اجزاء زمین، درخت طوبی، درختی که در آتش می‌روید، عالیت‌ترین مدارج حیات، تفاوت انسان خواب و بیدار، آخرت و تکامل انسان، قیامت و ظاهر شدن باطنها، توجیه عذاب ابدی، انسان و حق انتخاب، انسان خودفروخته، انسان و خودسازی، هیجان غرایز و تیرگی عقل، انسان از حیوان گمراه‌تر، پیامبران و تقویت عقل، تسلط بر هوای نفس، عمل بر وفق عدل، عقل در اسارت هوئ، حشر بد اخلاقان به صورت حیوان، صورت خوک و میمون، افراد بی‌دست و پا، آنان که با شکم راه می‌روند، معیار تفاوت شکل‌ها، نقب‌های نور و ظلمت.

۱۳. معاد و جهان‌بینی‌های مختلف - شبهاتی پیرامون معاد ۷۳-۱۰۸

جهان‌بینی مادی، نفی روح جاودان، سخن بروسه درباره روح، اعتقاد به خدا در حد نظریه، نفی سخن پیامبران، کلامی از کافران، مادی‌گرایان، سخن مادیون، مبارزه با ادیان الهی، پیرامون سخن دکتر ارانی، تضاد کمونیسم و سرمایه‌داری، انقلاب اسلامی ایران، سخنی از پروفسر یونک، کلامی از دکتر کارل، تحلیلی از دکتر ارانی، سخنی برخلاف حق، نقض کلام دکتر ارانی، الهین نافی معاد، علم الهی به تحولات، پاسخ قرآن به منکرین معاد، الهیون مؤمن به معاد، پیدایش علم کلام، ترجمه کتب فلسفی، نظریه‌هایی درباره معاد، ابن سینا و معاد جهانی، نظر متکلمین و اهل بیت، معاد

جسمانی و روحانی، دلیل منکرین معاد جسمانی، رد دلیل منکرین، کلام امام صادق(ع)، شبهه آکل و مأکول، پاسخ متکلمین، تأیید و کلام متکلمین، پاسخی از صدرالدین شیرازی، سخنی از فیض کاشانی، تحول اجزاء بدن، «من» با اصل ثابت انسان، تعویض اجزاء بدن، نقص عضو و شخصیت ثابت، بقاء تعین تطورات، معیار الهی، پاداش و کیفر، سخنی از محقق دوانی، معاد جسمانی به ضرورت دین، پاداش روحی و جسمی، رضوان الهی، مجازات جسمی، کیفر روحی، معاد یا سرنوشت قطعی، جبر نظام تکوین، عمر زودگذر، جهان موقت، دورنمای عمر، تشبیه زندگی به خواب، بیداری مفید و ثمربخش.

۱۴. تبدیل قوانین تکوینی - تجسم اعمال..... ۱۴۱-۱۰۹

جهان و قوانین تکوینی، انسان و قوانین تشریعی، انقراض عالم و نسخ قوانین، سه روز و حشت‌زا، آخرت و قوانین نوین، نور آفتاب و زندگی، تفاوت حیات در دنیا و آخرت، نور دلپذیر بهشت، هوای معتدل بهشت، نعمت‌های بهشت، تجسم اعمال، عالم برزخ و تمثل عمل، تمثل عمل و نیت، عمل و صاحب عمل، زیبایی اعمال خوب، مکالمه عمل و صاحب عمل، نظریه فلاسفه و متکلمین، بحث جوهر و عرض، تأویل آیات و اخبار، پیرامون دیدن اعمال، سخنی از شیخ بهایی، موعظه پیامبر به قیس، تمثل خوبی‌ها و بدیها تأثر محدثین از فلاسفه، تفاوت‌های دنیا و آخرت، دنیای موقت و آخرت جاودان، آشکار شدن رازها، سخنی از صدرالمآلهین، طرح پرسش، پاسخ به سؤال، تجسم اخلاق، دانش امروز و تجسم عمل، رابطه جرم و انرژی، قانون بقای انرژی، تبدیل ماده به انرژی، نظر فلاسفه و فیزیکدانان، بقای عمل یا بقای انرژی، واجبات قلب و جوارح، وجود اصیل انرژی، عیان شدن اعمال.

۱۵. قرآن و اسامی قیامت..... ۱۷۸-۱۴۳

روز طاقت فرسا، قرآن و اسامی قیامت، روز حق و عدالت، سخن منکرین معاد، گفته پیامبران الهی، روز حق و حتمی الوقوع، مالک روز جزا، فرمان‌روایی خدا، ظلم یا

نشانه عجز، روز جدا شدن گروه‌ها، انسان و حیات فردی و اجتماعی، جامعه و بلایای همه گیر، بی‌نیازی از شرار خلاق، رعایت عدل با دوست و دشمن، لزوم نظارت کلی، مبارزه با گناهکاران، عذاب اشرار و اخیار، روز جدا شدن پاکان از ناپاکان، سود و زیان فردی، عیان شدن رازها، گروه سیه رویان، چهره‌های با طراوت، و سیمای گناهکاران، رخسار خوبان و بدان، روز حسرت، افسوس دزدانک، مزرعه آخرت، عمر برباد رفته، بهره گیری از فرصت دنیا، نکته شایان دقت، ضرر غیر قابل جبران، ندامت بی ثمر، افسوس شدید، شدیدترین افسوس، روز حسرت و ندامت، خطر همنشین بد، روز خسران، ضرر، لغو گریان، قیامت یا روز مواجهه، تلاقی اهل آسمان و زمین، قیامت یا روز مظلوم، روز گرد آمدن همه انسان‌ها، خطا در ارزیابی، غبن در معامله محشر، تجارت زیان‌بار، روز وقوف و آگاهی، اثر قدرت معنوی، قدرت مقام و مال، روز زوال قدرت‌ها، صاحب قلب سلیم، پیرمردی پاکدل، سلامت دل در همه ابعاد، شناخت دنیای مذموم.

۱۶. قیامت و مواقف حساب ۱۷۹-۲۱۶

عالم خواب و بیداری، بیداری وحشت‌زا، دعوت هراس انگیز، ترس از کیفر اعمال، انقطاع وسایل دنیوی، نامه سیاه، مجازات ذلت‌بار، وقوف در موقف، روز پنجاه هزار سال، تفاوت گناهان، ظلم‌های سه گانه، شرک یا گناه نابخشودنی، سخن امام سجاد درباره اهل شرک، دیون مالی مردم، شهید و دین مالی، امام و دین متوفی، سؤال از عمر و جوانی، سؤال از امور مالی، جامعه و نقش مال، کسب مایه فساد، قماربازی در جاهلیت، ناراحتی مدیون پس از مرگ، تو خود وصی خویش باش، منشی بنی امیه، دستور امام صادق، حب اهل بیت، آنان که مودتشان واجب است، اصحاب کساء، اجر پیامبر اسلام، روایات از طرق عامه، امانت کتاب و عترت، طرح یک سؤال، توضیحی پیرامون اختیار، مودت از پی معرفت، مثلی روشنگر، محبت بر اساس حب ذات، مثل به کشتی نوح، مردم و اهل بیت، گروه بی تفاوت، گروه معاند و لجوج، انگیزه تفوق طلبی، سخنان پیامبر درباره اهل بیت، سؤال از نعمت، اولین سؤال پس از مرگ،

تذکری به زنان و شواهران، سؤال از همشین، بررسی صفات باطنی، مؤاخذه در مورد حیوانات، مؤاخذه در مورد اراضی، حقوق حیوانات، حکومت و الزام مالک، ظلم یا ترحم به حیوان، کيفر و پاداش دو زن، انسان و آبادی زمین، زراعت و درخت‌کاری، کفران نعمت و ستم به جامعه، نتیجهٔ مجموع بحث.

۱۷. قیامت و کيفر ستمکاران - کتاب عمل افراد و امت‌ها ۲۵۴-۲۱۷

ارضاء بی حد غرایز، آزادی بشر در دنیا، ظالم در صحنهٔ قیامت، دو مطلب از دیدگاه مادی، تفاوت مادی و الهی، همه چیز در لوح محفوظ، بشر و عالم تصور، ارادهٔ الهی، ایجاد و احداث، زنده شدن همهٔ انسان‌ها، محکمهٔ عدل الهی، دین خدا یا راه رستگاری، موجودات زنده و هدایت تکوینی، انسان و هدایت تشریعی، حیات و مرگ طبیعی، پیامبران و حیات انسانی، مستقیم راه تکوینی، راه مستقیم تشریعی، انسان و اعمال اختیاری، رابطهٔ اندیشه و عمل، فرشتگان خفیه‌نویس، قیامت و پروندهٔ اعمال، اعمال فراموش شده، علم الهی و اعمال بشر، امحاء و اثبات عمل، ثبت اعمال مردم، تأسیس سنت خوب و بد، خیر و شر بعد از مرگ، آثار برجای مانده، علم سودبخش، صدقهٔ جاریه، صدقه برای درگذشتگان، دعای فرزند صالح، عمل خیر فرزندان، نجات پدر گرفتار، مشترکات فرد و امت، اجل فرد و امت، نامهٔ عمل فرد و امت، گواه فرد و امت، وحدت رویه و روش، موضع فرد در جامعه، میزات عرب جاهلیت، اسلام و رسوم جاهلیت، مسئولیت فرد و امت، محاکمهٔ فرد و امت، نامهٔ عمل امت، زنده به گور کردن دختر، جنایت هولناک، منشأ جنایت، رضایت به جنایت، سؤالی بدون جواب، نامهٔ حاوی عمل، صحیفهٔ عمل یا کتاب روح، وقوف بر سرنوشت، کتاب ابرار و کتاب فجار، گروه مقربون، سبیل پاکی و خلوص.

۱۸. نیت و ارزیابی اعمال - حبط و تکفیر ۲۹۰-۲۵۵

انگیزهٔ نیکوکار الهی، انتظار پاداش از خدا، انگیزهٔ شخص عادی، پرسش و پاسخ، طالبان دنیا و آخرت، خدمت به خلق برای خدا، خدمت برای هوی، پاداش روز جزا،

خلوص نیت و پاداش اخروی، اعمالی همانند سراب، گناه نابخشودنی شرک، عبادت برای ریا، معنی خلوص عمل، تنزه عمل از آلودگی، مراتب و درجات خلوص، عبادت آزادگان، بازپرسی‌های قیامت، بازپرسی از ثروتمندان، کشته شده در میدان جنگ، پاداش ریاکاران، عیان نیکو و نهان زشت، اجر دانشمندان، تشویق اساتید و جایزه نوبل، آفت‌پذیری اعمال صالحه، محو شدن کارهای خوب، بازگو کردن اعمال نیک، حبط عمل بر اثر انحراف، شرک به خدا، ارتداد دینی، کفر به آیات الهی، کشتن منادیان عدل، گرایش بیش از حد به دنیا، شیفتگان ذخایر دنیوی، شباهتی بین اعمال و زراعت، عوامل متفاوت حبط اعمال، حبط دنیوی و اخروی، تکفیر سیئات، امحاء گناهان، گناهان پیش از مسلمان شدن، تکفیر گناهان بر اثر شهادت، تکفیر گناهان صغیره، توبه دل و زبان، راهزن تائب، دعای مستجاب راهزن، صدقات واجب و مستحب، صدقه آشکار برای ترغیب دگران عفو تمام یا قسمتی از گناهان، تعادل درونی بر اثر حبط و تکفیر، نور یم و امید، حرکت بین خوف و رجاء، توازن خوف و رجاء، تأثیر نفس و بدن در یکدیگر، بازگشت به سوی خدا، حربن یزید ریاحی، تثبیت سعادت و شقاوت.

۱۹. قیامت و حکومت عدل الهی - گواهان روز نشور..... ۲۹۱-۳۲۴

زندگی اجتماعی و تحدید تمایلات، ایمنی در پناه قانون، تصویب مقررات ناروا، آمیخته‌ای از حق و باطل، تضييع حقوق افراد و اقوام، قیامت و اقامه حق، حاکمیت الهی، فرمانروایی روز جزاء، حکومت اختصاصی خدا، حکومت بشر در دنیا، سلب اختیار در آخرت، حکم بر اساس حق و عدل، قضاء منزّه از ظلم، منشأ بیدادگری، ذات مبرّی از ستم، پاداش و کیفر بر اساس استحقاق، عفو الهی در مورد گناهکاران، در پاداش خوبان خلف وعده نمی‌کند، در کیفر بدکاران آزادی عمل دارد، پاداش یک حسنه، کیفر یک سیئه، ترک نیت گناه برای خدا، سخنی از امام سجاده (ع)، اجر هفتصد برابر و بیشتر، بی‌اثر شدن وسایل دنیوی، بستگی‌ها و قرابت‌ها، پدران و فرزندان، مال و اولاد، نتیجه آیات مورد بحث، مجرم و انکار جرم، سوگند بی‌گناهی،

وسایلی در دنیای امروز، فیلمبرداری از صحنه جرم، دستگاه ضبط صوت، اثر انگشت مجرم، روش گناهکاران در محکمه عدل الهی، پرسش از انبیاء و امم، سوگند دروغ مشرکین، گناهکاران و تکذیب شهادت فرشتگان، شهادت جوارح گناهکاران، اعتراض مجرمین به جوارح خود، پاسخ جوارح به مجرمین، دروغ گویان در دنیا و آخرت، تکذیب‌ها و سوگندهای مشابه، آگاهی خدا بر تمام حقایق، شاهد گناه خود قاضی روز جزاست، مشترکات افراد و امت‌ها، مشهود امت‌ها در قیامت، شاهد امت اسلام، امامان گواه امت و پیامبر گواه امامان، استشهاد رسولان از پیامبر اسلام، شهادت فرشتگان، شهادت زمین، کوزه و صدای کوزه گر، شهادت مسجد برای نمازگذار، شهادت روزها، شهادت نعمت‌ها، جملاتی از صحیفه سجاده.

۲۰. امید به رحمت یا حسین ظن به خدا..... ۳۲۵-۳۵۹

قیامت و احکام الهی، عدل الهی و محاسبه دقیق، عفو الهی در زمینه تفضل، امید به فضل و ترس از عدل، اثر ارفاق به مدیون بی بضاعت، نیاز انسان‌ها به تفضل الهی، دعایی از صحیفه سجاده، اعتماد به رحمت خدا، شایستگی برای شمول فیض، تفضل الهی کمال است نه انفعال، امیدواری به رحمت، حسن ظن به خدا، کلام مردی امیدوار، رفتار حق بر وفق گمان خلق، بهترین وسیله جلب رحمت، خطر گمان بد به خدا، بدگمانی به علم خدا، خطر نومیدی، توبه با مایه امید، توبه و پاکسازی لکه‌های گناه، گناهان ضد وجدان، عمل خلاف قانون و فطرت، جنون بر اثر شکنجه وجدان، حاکم اموی و قتل بی‌گناه، اختلال عقلی فرمان‌دار، امام سجاد و درمان بیمار، حسن ظن به خدا موقع مرگ، موازنه خوف و رجاء، خودسری و غرور به نام امید، شناخت امید بر معیار اسلام، بحث پیرامون امیدواری، پیامبران و خوف رجاء، دعوت بر اساس بشارت و انداز، سخنان پزشک با بیمار، بیماران غیر عادی و اعلام خطر، پیامبر اسلام و انداز مردم، ترساننده عریان، خطر هجوم دشمن، سخن امام کاظم (ع) به هشام، معیار امید و بیم، رحمت و عقاب الهی، حرکت بین خوف و رجاء، دو گناه بزرگ، موازنه بین امید و ترس، روش افراد با ایمان، امید به رحمت و ترس از عذاب، معنی

حسن ظن به خدا، پرسش و پاسخ، ترس از خدا یعنی ترس از گناه، ترس از مقام خدا،
مقام علم و آگاهی، ترس از دادستان عادل، قتل نفس و مقام دادستان، فزونی رحمت
حق بر غضب، عفو و آمرزش الهی، نجات گناهکار بر اثر حسن ظن، اولیای دین و
توصیه بیم و امید.

گفتار فلسفی

معاد

از نظر

روح و جسم

نخستین سوم

تهران ۱۳۷۷

به نام خدا

مقدمه

کتابی که اکنون به عنوان گفتار فلسفی درباره معاد از نظر روح و جسم تقدیم خوانندگان عزیز می شود شامل قسمتی از سخنرانیهای خطیب نامی معاصر و دانشمند معظم جناب آقای محمدتقی فلسفی واعظ مشهور می باشد، که در سه مجلد تنظیم شده است. بخش سوم آن، که کتاب حاضر است، مشتمل بر ده فصل می باشد.

کسانی که به بیانات شیوا و رسای معظم له آشنائی دارند می دانند که این گوینده توانا مطالب علمی و مشکل را با بیانی ساده و نافذ و قابل فهم عموم ایراد نموده و هرکس به فراخور ذوق خود از هر طبقه و مرتبه ای که باشد از آن استفاده می کند.

معاد که موضوع بحث این کتاب است، از مسائل مهمی است که در مکتب پیامبران به آن توجه خاص شده و از اصول اساسی دین محسوب می شود. مخصوصاً در قرآن شریف، آیات بسیاری در این باره آمده و در اخبار و روایات اسلامی نیز موضوع معاد و حیات پس از مرگ، مورد توجه و تأکید قرار گرفته است.

معاد ضامن اجرای احکام انبیاست. پاداش و کیفری که در مکتب انبیاء در مورد روز جزا آمده است، محرک بزرگ دینداران در انجام وظایف دینی و

الهی است.

در گفتارهای این کتاب، از آیات و احادیث مربوطه، با اسلوب تازه‌ای، ضمن بحث‌های متنوع استفاده شده است. همچنین پاره‌ای از مسائل مربوط به معاد از نظر دینی مورد بحث قرار گرفته و شواهدی از سخنان دانشمندان جهان آورده شده است.

دفتر نشر فرهنگ اسلامی، پس از کسب موافقت معظم له، به منظور آشنایی بیشتر عموم مردم با مبانی اسلام، با تأییدات خداوند متعال تصمیم به چاپ مجموعه آثار ایشان گرفت تا پس از چاپ، با بهای مناسب در اختیار علاقه‌مندان قرار گیرد.

پاییز ۱۳۷۷

دفتر نشر فرهنگ اسلامی

گفتار فلسفی

این مجموعه از دانشمند معظم جناب آقای
فلسفی واعظ شهیر است که قسمتی از مطالب آن
را ضمن سخنرانی‌های خود ایراد فرموده و بعداً با
توضیح بیشتری به رشته تحریر درآورده‌اند.

فهرست مندرجات

۲۱. مکتب پیامبران و ایمان به غیب - قیامت و دوستیهای عداوت بار ۱-۳۲

پذیرش غیر محسوس، ایمان به غیب، موسی و دعوت فرعون، بنی اسرائیل و کفران نعمت، تمایل به بت پرستی، تکرا نادانی، گزینش شایستگان، درخواستی ناممکن، گوساله ساختن سامری، گوساله پرستی بنی اسرائیل، حواریون و حضرت مسیح، سخن از محسوس و ملموس، پرستی نادرست، دعاء مسیح و اجابت خدا، شرک یا انحراف فکری، فرشتگان و نزول وحی، روز رستاخیز، مشهود شدن فرشتگان، دنیای امروز و علوم تجربی، ضرورت مدرکات عقلی، سخنی از علامه طباطبائی، تمیز خطا از صواب، قضایای کلی غیر محسوس، واقعتهای عقلی و تجربی، عالم آخرت در ادیان الهی، فرو ریختن پرده‌ها، قیام قیامت، رویدادی بس عظیم، روز موعود یا قضای قطعی، واکنش دوستی‌های گناه آلود، دوستی اتقیاء و پاکان، اثر دوستی‌های عمیق، دوستی خالص ابراهیم، خداوند و گزینش ابراهیم، دوستی با مستکبر قدرتمند، قیامت و ضدیت با معبودها، اطاعت از مخلوق در معصیت خالق، دنیای امروز و قدرت ماشین، دقت در انتخاب رفیق درخواست تشدید عذاب، فرمانبری‌های کورکورانه، شرک در پرستش، شرک در اطاعت، کيفر مطیع و مطاع، تبری پیشوایان از پیروان، نفرین دوزخیان، اعتراف پیشوایان، سخن معبودهای دروغین، منشأ شرک در اطاعت، تنفر و بیزاری متقابل، هوای مذموم و غیر مذموم، پیروی هوئی و آرزوی دراز، مرد خوب و ارزشمند، عوارض حب دنیا، ترک دنیا برای رسیدن به دنیا، خسران دنیا و آخرت، رفاقت‌های پاک صادقانه، حکمرانان خود فروخته، مسلمانان بی تفاوت.

۲۲. کلمه توحید و رستگاری - شروط کلمه توحید ۳۳-۶۷

پیامبران و انسان سازی، ادای پیمان فطرت، ایمان به خدا، بزرگ ترین عامل نجات، پیامبران و مبارزه با شرک، مقاومت مشرکین، ایستادگی رسول اکرم (ص)، معنی کلمه توحید، تعهد یکتا پرستی، رابطه توحید با رستگاری، پرستش های غیر عقلانی، اطاعت از هوی و طاغوت، منافقین و خیانت کاری، خود فریبی، کیفر منافقین، معنی معروف و منکر، قیمت بهشت جاودان، مصونیت موحدین، مناجات علی علیه السلام، مشرکین و عذاب الهی، حرمان از بهشت، شروط کلمه توحید، بازدارنده از گناه، توحید در پرستش، پیرامون مأموریت پیامبران، به کار گرفتن نیروی عقل، انبیاء و مسیر انسانیت، احیاء انسانیت، معیار ارزش انسان ها، مدعیان پاکدلی، پاکدلان بی ادعا، مردی صحرانشین، لغزش افراد با ایمان، عفو و بخشش الهی، گناهکاران بی باک، اصحاب اعراف، کمبود حسنات، اهمیت حقوق والدین، از جمله شرایط کلمه توحید، دنیا پرستان، فرزندان در آخر زمان، معرفت امام برحق، حدیث از حضرت رضا (ع)، حب اهل بیت، ولایت علی بن ابی طالب، جدا شدن گروه مؤمن از کافر، ممتاز شدن موحّد از مشرک، ولایت آل رسول، کتمان حقیقت، شناخت پیامبر اسلام، عالمی بزرگ و آزاد، ایمان به قرآن و ولایت علی (ع)، حدیثی از رسول گرامی، نتیجه مجموع بحث.

۲۳. قیامت یا روز حساب ۶۹-۱۰۶

بشر و کتاب آفرینش، معیار سلامت و مرض، ارقام و مسائل فیزیکی، منشأ تفاوت رنگ ها، اجرام کیهانی و حساب، حساب خسوف و کسوف، عدد و سوگند باری تعالی، ساختمان انسان و حساب، انسانیت و محاسبه نفس، جهان هستی و عدد، قیامت یا روز حساب، محاسبه نیت ها، پاداش نیت خوب، پیرامون نیت بد، خشنودی از وقوع جرم، نیت های اختیاری که گناه است، نیت های غیر اختیاری، سه دستور از رسول گرامی (ص)، اصحاب یمین و شمال، نامه اعمال در دست ها، حساب سهل و آسان، مشمول گذشت و اغماض، پیثروی های صراط مستقیم، گروه اولیاء و پیامبران،

مقربان درگاه الهی، پاسخی به پرسش، سؤال الهی از پیامبران و امم، مطرودین درگاه الهی، حبط اعمال بر اثر شرک، عذاب قطعی مشرکین، استهزاء پیامبران و دین خدا، پیشوایان کفر و ضلالت، مدعی پیامبری، گناه نابخشودنی، اثر یک عمل خالص، عمل مقبول در پیشگاه الهی، مراقبت در یک خوی پسندیده، اهل صبر و اهل فضل، بررسی به حساب روزانه، اولیای خدا و محاسبه نفس، تکرار گناه و خطر ارتداد، نتیجه حسابرسی دنیا، اولیای دین و هدایت انسان‌ها، نامه امام سجاد (ع) به زهری، به فردای خود بیندیش، تن دادن به وزر و وبال، دوستی با دشمن خدا، دستور محاسبه نفس، حسابرسی سریع در قیامت، حسابرسی آسان، خرده گیری در حساب، ترس از سختی حساب، انتقاد از طلبکار سخت گیر، مدارا با برادران دینی، حساب ستمکاران و ستمدیدگان، عظیم ترین ساعت در دنیا و آخرت، خطر ظلم از دیدگاه علی (ع)، شدیدترین مظلومه، سخن شگفت آور زن حبشیه، کشتن بی گناه، کمک به قتل بی گناه، اسلام و حرمت خودکشی، مؤمن خودکشی نمی کند.

۲۴. میزان در نظام تکوین و تشریع - قیامت و میزان عدل ۱۴۲-۱۰۷

سنجش اعمال خوب و بد، موازنه در نظام کیهان، میزان یا وسیله اندازه گیری، آسمان‌ها و میزان، یک راز آسمانی، قوانین حاکم بر جهان، سنگ‌های سماوی، سرعت سیر سنگ‌ها، صاعقه و حیات نباتات، مواد قابل جذب گیاه، اندازه گیری در آفریده‌ها، رعایت عدل در توزین متاع، خیانت و فساد اجتماع، پیامبران و میزان تشریعی، میزان و سخنان مفسرین، نزول میزان با کتاب، الهامی از باری تعالی، افزایش رکعات نماز، تشریع روزه مستحب، مخمر خرما و گندم، ضوابط و معیارها، پیامبران موازین تشریع، قیامت و میزان عدل، معنی سنجش اعمال، وضع مشهود خوبان و بدان، سخنی از صدر المتألهین، سنجش ملکات نفسانی، سخنی از محمد عده، انرژی آزاد یا متراکم، عرضه به کتاب و سنت، پیمودن راه قرآن، عرضه دین به امام، امامان و حساب امت‌ها، علی (ع) میزان اعمال، سنجش مسلمانان با علی (ع)، سخنی از فیض کاشانی، انسان کامل یا میزان عمل، سنجش عمل از ابعاد مختلف، خلوص عمل،

عبادت و تفاوت انگیزه‌ها، انگیزه شکرگذاری، انجام وظیفه بندگی، علی (ع) و بندگی خدا، پاداش یک عمل بی شائبه، خلوص در میدان جنگ، دوستی و دشمنی برای خدا، بُعد عقلی عامل، پاداش و کیفر بر مقیاس عقل، توزین عمل بر معیار علم، سنجش نماز عالم یا عابد، توزین مداد عالم و خون شهید.

۲۵. حشر پاکان و ناپاکان - تصفیه حساب‌ها ۱۴۳-۱۷۵

تمیز خویان از بدان، حشر اهل تقوی، و قد یا گروه محترم، سوار بر مرکب‌ها، استقبال فرشتگان، ایمان یا نور باطن، قیامت و فرو ریختن پرده‌ها، تناسب نور با درجه ایمان، نورانیت بر مقیاس اعمال، دوستداری برای خدا، روسپاهان در محشر، چهره بهشتیان و دوزخیان، علائم سعادت و اشقیاء، نگرانی اهل محشر از حسابرسی دقیق، هلاکت در خرده گیری، گسترش رحمت در آخرت، افزایش نود و نه درصد، شمول رحمت الهی، رسول گرامی و مرد چادر نشین، شرک یا گناه نابخشودنی، افتراضی بزرگ، کفران نعمت عقل، اسائه ادب به حریم الهی، انحراف از مسیر خرد، رهایی از مرگ مشرکانه، تجاوز به حق خدا و خلق، دو حدیث امیدبخش، تفضل و عفو الهی، اقسام گناهان، حد شرعی یا عقاب دنیوی، عذاب کفران نعمت، عقاب تکوینی گناه، مسلمان بیمار و عفو الهی، عقاب دنیوی و اخروی، رسیدگی به حقوق خلق، گناهی که بخشیده نمی‌شود، توبه و تصفیه حساب، ادای حقوق صاحبان حق، قیامت و گرفتاری عمومی، چگونگی تصفیه حساب‌ها، پرسشی درباره حساب، پاسخ امام سجاد (ع)، تبادل حسنات و سیئات، ظلم شوهر به زن، مسلمان مفلس در قیامت، موقف قضای دیون، از دست دادن وسیله نجات، ندامت و افسوس بی ثمر، سختی روز عدل بر ظالم، فرارسیدن زمان حسابرسی، گذشت از مدیون و پاداش خدا، حکم الهی بر اساس عدل، گذشت مردم از یکدیگر، پاداش خدا به گذشت کنندگان، مشیت الهی شرط مغفرت است، گروه محروم از مغفرت، خدا از فراموشی منزه است.

صراط در روز جزاء، جبری است روی دوزخ، از مو باریک تر و از شمشیر برنده تر، صراط آدمی در ایام عمر، تفاوت صراط و سبیل، حیوانات و صراط تکوینی، صراط انسان در بُعد حیوانی، صراط انسان در بُعد تشریعی، صراط مستقیم الهی، صراط مستقیم و راهنمای انحرافی، لزوم تعدیل غرایز، رابطه صراط دنیا و آخرت، صراط عدل دنیا راه بهشت است، راهنمای صراط حق و عدل، پیروی از امام و عبور از صراط، مقایسه صراط دنیا و آخرت، جهنم سوزان غرایز، پلی روی جهنم غرایز، رابطه دین با صراط قیامت، سقوط در جهنم دنیا و آخرت، شرک پنهان و ناشناخته، دین از مو باریک تر، دوستی و دشمنی شرک آلود، سخنی از صدر المتألهین، شناختی از مو باریک تر، عملی از شمشیر برنده تر، راهنمای قوه نظری و عملی، صراط یا گفتار و رفتار امام، ضرورت تذکرات امام، صفوان جمال و تذکر امام، انتقاد امام از عمل صفوان، سخنان هازون با صفوان، پاسخ حضرت رضا علیه السلام، تفاوت ارزش شیعیان، افراد با ایمان و عبور از صراط، عبور از صراط با سرعت های متفاوت، عبور از صراط بر معیار اعمال و اکثش ها در مقابل گناه، پاسخ های سریع و بطئی، سرعت های متفاوت در دنیا و آخرت، صراط مستقیم یا صورت انسانی، حیوان بالفعل و انسان بالقوه، خود را انسان ساختن، حیوان های انسان نما، حشر انسان های واقعی، پیامبران خدا و انسان سازی، سخنی از صدر المتألهین، قیامت و فرو افتادن حجاب، مشترکات صراط دنیا و آخرت، ایمان به صراط و احساس مسئولیت، یاری مظلوم و عبور از صراط، سه گروه مردم از بهشت، معنی ورود در آتش، سخنی از جابر، ورود آتش بر مؤمن، آتش دوزخی را می شناسد. سخن آتش بامؤمن.

شفاعت در روز جزا، بحث شفاعت بین علماء، تفسیری نادرست از دو آیه، سخن بت پرستان، کلامی از ابن تیمیه، نامه محمد بن عبد الوهاب، شفاعت خواهی مشروع و غیر مشروع، شافع کیست و شفاعت چیست؟ مثالی برای شفاعت، شفاعت مورد بحث،

شفاعت تکوینی و تشریعی، شفاعت در زمینه آفرینش کیهان، وسایل در نظام خلقت، شرط استجاب دعا، مالک واقعی شفاعت‌ها، شفیع مجاز و مأذون، کشاورزی یا شفیع رزق، زمین بدر پرور، زمین مزروعی واسطه رزق، شفاعت خواهی از زمین مزروعی، دهنده آب و غذا، آیا خواستن طعام از غیر خدا شرک است؟ یاری خواستن از غیر خدا، نصرت الهی از مجرای وسایط، مجرای فیض نصرت الهی، طلب یاری از غیر خدا، نصرت و یاری مظلوم، آیا نصرت خواهی مظلوم شرک است؟ فیض شفا از راه مداوا، شفا و دوا از خدا، طبیب یا شفیع شفا، آیا بیمارستان کانون شرک است؟ هدایت تکوینی و تشریعی، پیامبران یا شفعا هدایت، معجزات شفعا تشریع، اعجاز پیامبران به اذن خدا، شفاعت عقل بین پیامبر و امت، ایمان به خدا با شفاعت عقل، فیض هدایت و شفاعت دو شفیع، شفاعت آمرزش در قیامت، اذن الهی درباره مشفوع له، رابطه شفاعت هدایت و مغفرت، شفاعت و گنهکاران امت، شفاعت علمای بر معیار تعلیم، مقایسه عالم و عابد، شفاعت و شکایت قرآن، شفاعت پیامبر و عفو گنهکاران، مدلول یک حدیث، شهادی و شفاعت گنهکاران، حشر حضرت زهرا و حسین (ع)، اخبار پیامبر از واقعه کربلا، دادخواهی زهرا (ع) در قیامت.

۲۸. بهشت و دوزخ ۲۴۷-۲۸۱

بهشت و دوزخ، بحث پیرامون دو سؤال، وسعت بهشت جاودان، پنداری نادرست، شبهاتی بی اساس، پاسخی از صدرالدین شیرازی، خلاصه کلام حکیم شیرازی، تأثیر فرضیه‌های نادرست، انتقادهایی ناصحیح، معادشناسی از کتاب و سنت، توجه به دو سؤال، پاسخ سؤال اول، سخنی از حضرت رضا (ع)، آیا جنت و نار در مسیر تکاملند، غرس درختان در بهشت، بهشت و دوزخ در مسیر کمال، سدره المتهی و کلام ابن عباس، سخنی پیرامون فضا، نارسایی دانش بشر، روز انقراض عالم، تحول جهان به دود و آتش، برگشت به آغاز خلقت، ابرهای گازی شکل، ماده اولیه جهان، آفرینش جهان نوین، وسعت بهشت برین، گنجایش منزل بهشتیان، طول اعمال دوزخ، پاداش خوبان تفضل است، کیفر بدان استحقاق است، تفضل مضاعف الهی، عذاب شدید

دوزخیان، گشوده شدن درهای دوزخ، تفاوت تفضل و استحقاق، نعمت و عذابی ناشناخته، نه چشمی دیده و نه بردلی خطور نموده، غرفه‌های بهشت، افزایش جمال بهشتیان، آتش درون و برون سوز، آتشی که نورش ظلمت است، عذاب دروغ بستن به پیامبر، آتشی دراک و آگاه، دو بُعد در وجود آدمی، منزلی در بهشت و منزلی در دوزخ، مشاهده جایگاه‌ها.

۲۹. بهشتیان و دوزخیان ۲۸۳-۳۱۵

بهشتیان و دوزخیان، دگرگونی و تحول بشر، سرای تقابل و تضاد، بشر و مبارزه درونی و برونی، انسان آفریده تعب، مشقت تکوینی و تشریعی، تضاد یا رمز تکامل، لزوم تعدیل غرایز، آخرت و نظام بدون تضاد، نعمت‌های بدون نعمت، شادی پایدار و مداوم، جوانی نافر سودنی، کفار معاند و عذاب دایم، گناهکارانی که آزاد می‌شوند، سخنی از حضرت رضا، شفاعت و رهایی از عذاب، شیعه و شروط آن، پاک شدن از گناه، بازداشتی‌های موقت، آزادشدگان خدا، گروه مخلص در عذاب، دار تکلیف یا کلاس خودسازی، نتایج اعمال خوب و بد، طمع بی‌مورد و نابه‌جا، گناه یا ستم به نفس، گناهکار یا فرزند آتش، وضع دوزخ در مقابل دوزخیان، خشم دوزخ به دوزخیان، آتش‌گیره دوزخ، بت‌های دوزخ افروز، تناسب با جنت و نار، تفاوت درجه بهشتیان، نفس با اطمینان و بازگشت به خدا، رزق شهیدان نزد خدا، درجات عذاب دوزخیان، متکبرین و حشر تحقیرآمیز، خودسری مستکبرین، بیماری خودبزرگ بینی، اشراف بهشتیان و دوزخیان، اصحاب یمین و دوزخیان، مشاهده بهشتیان در غرفه‌ها، بهشت یا خانه سلامت، سلام فرشتگان به اهل بهشت، پرسشی از دوزخیان، افسوس دوزخیان برگزیده، تسبیح بهشتیان در جنت، استغاثه دوزخیان در آتش، سؤال یهودی از حدیث پیامبر (ص)، پاسخ امام مجتبی (ع) به یهودی، محبت بهشتیان با یکدیگر، نفرین دوزخیان درباره هم، سلام با محبت بهشتیان، رضوان حضرت باری تعالی، مطرودان درگاه خدا، سپری نگهبان و بهشتی پایدار.

جهانبینی مکاتب مادی، انسان و مکتب پیامبران، روح خدا در کالبد آدم، بشر و حیات جاودانی، انتقال به عالم نامشهود، رابطه آخرت با دنیا، سه گروه برای دین و دنیا، انسان و سعادت دارین، حیوان و محدوده دنیا، انسان مادی و غرایز حیوانی، الهیون از آخرت غافل، تن دادن به بندگی دنیا، مقایسه الهی و مادی، انسان بصیر و اندیشه آخرت، برگرفتن زاد از دنیا، مرگ یا آغاز سفر آخرت، ناآگاهی مسافر از زمان حرکت، خطاب ابوذر به مردم، سخنان علی (ع) کنار گورستان، تقوا یا بهترین توشه آخرت، ذخیره قیامت در خدمت به خلق، سخنانی از رسول گرامی (ص)، توصیه ای از علی (ع) افسوس مالداران در قیامت، زکات جاه و زکات مال، صدقه زبان، صدقه آب، پاداش خدمتگزاران خلق، ایمان به ثواب و عقاب، پرسش ابن ابی العوجاء، پاسخ امام صادق (ع)، مادیون و منطق اهل حق، بدترین ذخیره برای معاد، ذخیره اندوزی در سفرهای تکوینی، جنین در منزلگاه رحم، مرگ یا ولادت دوم، خودسازی در دار تکلیف، کوران مادرزاد در دنیا، گروه کوران در عرصه قیامت، منشأ کوری در آخرت، مقایسه جنین با مردم دنیا، توشه رذایل و ناپاکی، پروا از عذاب الهی، بررسی اندوخته های قیامت، مجاورت دنیا با آخرت، باید امروز در فکر فردا بود، تقوا یا راه بهشت، نگاهداری از کارهای خوب، منت گذاردن و آزار دادن، ابطال عمل با منت و آزار، تبدیل عمل خالص به ریا، نگاهداری عمل خالص، حسن عاقبت و پایداری خلوص.

